

Met woorden in de weer
Praktijkboek voor het basisonderwijs

Antwoorden

Dirkje van den Nulft en Marianne Verhallen

Deze antwoorden horen bij het boek *Met woorden in de weer. Praktijkboek voor het basisonderwijs* van Dirkje van den Nulft en Marianne Verhallen.

© 2009 Uitgeverij Coutinho b.v.

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprerecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0157 1

NUR 842

Inhoud

Antwoorden hoofdstuk 2	WILLEN	4
Antwoorden hoofdstuk 3	WETEN	6
Antwoorden hoofdstuk 4	KUNNEN	10
Antwoorden hoofdstuk 5	MEER KUNNEN	13
Antwoorden hoofdstuk 6	DOEN	18

Antwoorden hoofdstuk 2: WILLEN

Opdracht 1

Van 2, 4 en 5 zijn de uitspraken van leerkracht B passend voor effectief woordenschatonderwijs en dus goed. Van 1 en 3 zijn de uitspraken van leerkracht A goed.

Opdracht 2

Je hebt waarschijnlijk meer kennis van een *zoogdier* dan van *prijselasticiteit*. Dit betekent dat je waarschijnlijk meer betekenisaspecten bij *zoogdier* en minder betekenisaspecten bij *prijselasticiteit* hebt opgeschreven.

Weet je veel van economie? Dan herken je het woord *prijselasticiteit* en zul je ook de betekenis goed kennen. Misschien lukt het je dan ook om berekeningen te maken met de volgende formule:

$$\text{Prijselasticiteit} = \frac{\text{procentuele verandering gevraagde hoeveelheid}}{\text{procentuele verandering prijs}}$$

Toch zullen de meeste lezers bij het woord *prijselasticiteit* geen betekenis-kennis hebben. Dan is de bovenstaande formule voor het berekenen van *prijselasticiteit* compleet ‘abacadabra’. Dit is helemaal niet erg, zo ervaar je dat een woord meer is dan een ‘label’. Deze opdracht laat zien dat een woord een label is met een achterliggend concept.

Het **argument** dat komt bovendien als het gaat om het belang van woordenschatonderwijs is: Je werkt direct aan de kennisopbouw van je leerlingen. Je moet dus bij het aanbieden van nieuwe woorden leerlingen niet alleen nieuwe *woordjes* leren, je moet leerlingen ook de *kennis* achter het woord onderwijzen.

Opdracht 3

Als je geen Pools kent kun je deze tekst niet ontcijferen. Maar zelfs als je wel Pools kent en de tekst kunt lezen, zal het begrijpen van deze tekst de meesten slecht afgaan (tenzij je zowel Pools kunt lezen én veel van economie afweet). Voor de lezers die geen Pools kennen, er staat:

Prijselasticiteit is een begrip uit de economie en wordt als volgt gedefinieerd: De mate waarin de hoeveelheid goederen (of diensten) reageren op prijsveranderingen.

Het kunnen ontcijferen van een tekst is als eerste stap heel belangrijk maar niet altijd voldoende. Je moet namelijk ook een bepaalde hoeveelheid voorkennis over de inhoud van een tekst hebben. Bij deze tekst is het van belang dat je over specifieke ‘economische’ voorkennis beschikt. Je moet bijvoorbeeld iets weten over de relatie tussen de *afzet* van goederen en diensten en de *prijs* daarvan. Weet je dat niet, dan kun je de tekst niet goed (begrijpend) lezen en ben je niet veel wijzer geworden!

Het **argument** dat bij deze opdracht komt bovendrijven als het gaat om het belang van woordenschatonderwijs is: Je moet over voldoende *voorkennis* beschikken om een tekst te begrijpen. Maar wat is voorkennis? Die kennis is vervat in het kennen van woorden: labels met hun achterliggende woordbetekenissen en woordrelaties die met het woord te maken hebben.

Voor het *begrijpen* van een tekst zijn dus twee voorwaarden van belang:

- technisch lezen;
- kennis van woorden: labels, concepten en betekenisrelaties.

Opdracht 4

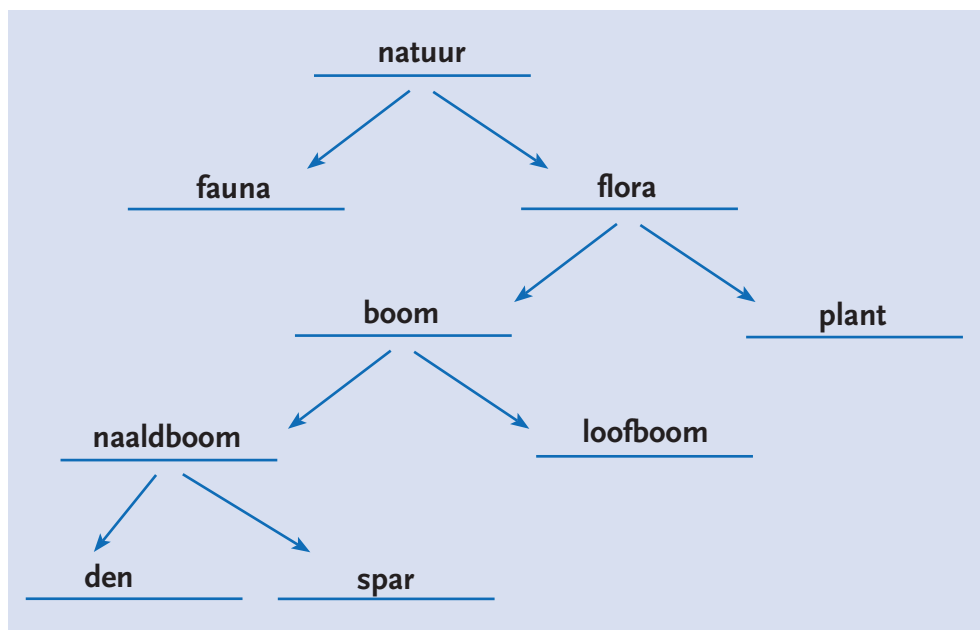
We hebben eerder gezegd: ‘Schrijven is denken op papier’. Als het goed is, heb je met behulp van deze opdracht de argumenten voor woordenschatonderwijs voor jezelf op een rijtje gezet.

Antwoorden hoofdstuk 3: WETEN

Opdracht 1

- A – 3 Labelen hoort bij plaatjes aanwijzen.
- B – 1 Netwerkopbouw hoort bij het maken van een woordweb.
- C – 2 Categoriseren hoort bij verschillende soorten.

Antwoord 2

Antwoord 3

De leerkracht vraagt naar actieve, oftewel productieve woordkennis bij de activiteiten B, C en D.

Antwoord 4

Hiërarchische betekenisrelaties zijn aan de orde als je bezig bent met classificaties, bijvoorbeeld:

- in de onderbouw met *soorten 'dieren'* (huisdieren/roofdieren);
- in de middenbouw met allerlei *typen 'vervoersmiddelen'* of
- in de bovenbouw als het gaat om *verschillende groepen 'middelen van bestaan'*.

Antwoord 5

De woorden *vinger* en *pijn* horen bij box A, je schrappt deze woorden omdat je bijna zeker bent dat de leerlingen uit groep 5 deze woorden kennen. De woorden *dynamiek* en *obligatie* horen bij box C omdat de kinderen deze woorden nog niet hoeven te kennen.

Antwoord 6

Het woord *gewei* is zo prachtig en duidelijk zichtbaar in een context dat je zo'n kans niet mag laten liggen. Het woord *gewei* staat hier in een pregnante context.

Antwoord 7

In willekeurige volgorde zijn de drie clusters:

- geluid / toon / klank
- speeksel / zweet / vocht
- agenda / noteren / afspraak

Antwoord 8

- 1 vrijage / omhelzing
- 2 limoen / citroen
- 3 pantykousjes / sokken
- 4 collectie / verzameling
- 5 uniek / enige
- 6 annex / naast
- 7 gordijn / vitrage
- 8 kerk / basiliek
- 9 balkon / bordes
- 10 weinig / gering

Antwoord 9

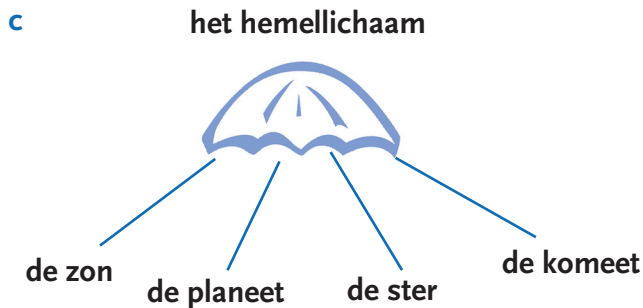
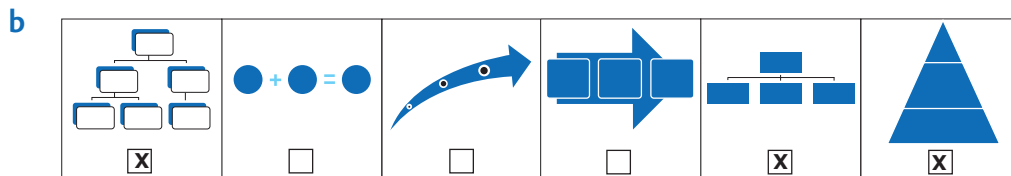
- Box A hoort bij nummer 2, het controleren
Box B hoort bij nummer 3, het voorbereken
Box C hoort bij nummer 1, het semantiseren
Box D hoort bij nummer 4, het consolideren

Antwoord 10

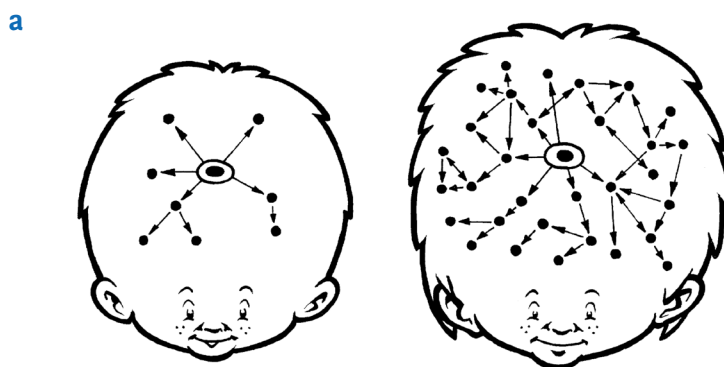
De leerkracht slaat het *consolideren* over. Als *voorbewerking* komt de leerkracht al lezend met een krant de klas in. Vervolgens *semantiseert* hij het woord 'bericht' met behulp van de drie uitjes; hij wijst het bericht aan in de krant, hij legt het woord uit en breidt het uit met het woord 'nieuws'. De volgende dag *controleert* hij of de kinderen het woord nog kennen. Het woord 'bericht' is niet geconsolideerd (ingeoefend).

Opdracht 11

- a In je antwoord moeten minimaal twee van de onderstaande beschrijvingen genoemd zijn:
- 1 bij een hiërarchische relatie gaat het om 'categorieën' of 'soorten';
 - 2 een hiërarchische relatie laat een structuur zien waarbij woorden zich in een bepaalde rangorde tot elkaar verhouden. Het bovenliggende woord is dan de hoofdcategorie en de onderliggende woorden zijn de subcategorieën;
 - 3 alle kenmerken van het bovenliggende woord zijn van toepassing op de onderliggende woorden.

Opdracht 12

- b Vul in:
- Met de **met-woorden-in-de-weer**-houding werk ik aan de kwalitatieve woordenschatopbouw van mijn leerlingen.

Met de **snel-even-aanwijzen-en/of-uitleggen**-houding werk ik alleen aan de kwantitatieve woordenschatopbouw van mijn leerlingen.

En ik werk helemaal niet aan woordenschatopbouw met de volgende houding: de **laat-maar-even-zitten**-houding!

Opdracht 13

Misschien is er wat verwarring ontstaan bij deze opdracht. De plaatjes zijn verkeerd terecht gekomen: er hadden andere plaatjes moeten staan. Het gaat natuurlijk nog om de houdingen van selecteren.

laat-maar-even-zitten!

snel-even-aanwijzen-of-uitleggen

met-woorden-in-de-weer

Antwoorden hoofdstuk 4: KUNNEN

Opdracht 1

We hebben deze tekst gekozen omdat we vermoeden dat een groot deel van onze lezers niet al te veel weet over trackinginstrumenten. We willen je hiermee twee ervaring meegeven:

- als je over te weinig *voorkennis* beschikt, is het lastiger om betrokken te zijn bij de inhoud van de tekst;
- als je over te weinig *voorkennis* beschikt, is het moeilijker om de inhoud te begrijpen.

Nu terug naar de opdracht.

1a Heb je de *hele* tekst *goed* gelezen?

Had je geen voorkennis over *tracking*? Waarschijnlijk kostte het je dan moeite om de hele tekst goed door te lezen. Je gedachten dwaalden snel af, je sloeg een klein stukje tekst over of staaarde wat naar de tekst. Wist je al wel wat over *tracking*? Dan ging het lezen van de hele tekst je vast een stuk makkelijker af.

1b Was je betrokken?

Als je de inhoud van deze tekst al in grote mate begrijpt, is er veel meer kans op betrokkenheid.

1c Begreep je de tekst?

Er is een directe relatie tussen je woordkennis en tekstbegrip. Hoe meer woorden je kent (voorkennis) hoe beter je de tekst begrijpt. Andersom geldt dat natuurlijk ook: hoe minder woorden je uit de tekst kent, hoe slechter je de tekst begrijpt. En natuurlijk is er nog een belangrijke andere voorwaarde: je moet wel (technisch) kunnen lezen!

1d Een logische vraag om de tekst wel te kunnen begrijpen zou een vraag zijn in de trant van: ‘Wat is tracking?’ of ‘Wat zijn trackingsinstrumenten?’

1e Natuurlijk moeten leerlingen in het onderwijs geen teksten lezen met inhoud die ze al helemaal kennen. Zo leren ze niets bij. Ook geef je leerlingen geen teksten met inhoud waar leerlingen helemaal *niets* over weten, zonder instructie vooraf. Ze moeten in ieder geval aanknopingspunten hebben voor ze de tekst kunnen lezen. Anders krijgen ze de ervaring die jij zelf hebt gehad bij het lezen van de tekst over tracking.

Het is de kunst om teksten te selecteren die *nét* boven het niveau van de leerlingen liggen. Ze begrijpen dan in grote lijnen de inhoud en leren er iets bij. Als je teksten selecteert waarin nieuwe inhoud staan, is het van belang dat je de teksten toegankelijk maakt voor je leerlingen. Dit doe je door vooraf de inhoud en de sleutelwoorden te bespreken.

Opdracht 2

- 1 Kies alleen die woorden die kinderen nog *niet* kennen en *wel* moeten leren.
- 2 Je wilt kinderen wijzer maken: kies woorden vanuit de gedachte van netwerkopbouw en kennisverwerving. Zet hoog in!
- 3 Kies zinvolle woorden. Dat zijn in eerste instantie die woorden die voor leerlingen belangrijk zijn om de context (van de les) te begrijpen.

Opdracht 3

Natuurlijk zal ieder een verschillende klas voor ogen hebben. Toch gaan we op zoek naar geschikte woorden voor leerlingen van groep 7.

- 3a Vanuit de tekst selecteer je waarschijnlijk drie van onderstaande woorden:

(water)niveau
meetlijn
waterspiegel
luchtdruk
waterdruk
barometer

- 3b Afhankelijk van de groep leerlingen die je voor ogen hebt, werk je aan kennisopbouw bij de woorden:

niveau
waterspiegel
lucht- en/of waterdruk
barometer

Ondanks dat het woord **barometer** wordt uitgelegd in de tekst (niet zo'n handige omschrijving trouwens) kan je er toch voor kiezen om het wel te selecteren voor een *diepere* kennisuitbreiding.

Het woord **meetlijn** kun je laten zien en kort uitleggen. De leerlingen weten wat een meetlat en wat een liniaal is. Een meetlijn is een soort liniaal/meetlat. Je werkt dus met het woord *meetlijn* niet direct aan de conceptuele ontwikkeling van leerlingen: ze leren een ander woord voor een bekend concept.

- 3c De beste kinderen uit de klas hebben wellicht een vaag idee (een klein concept) bij de termen luchtdruk, waterdruk en/of barometer. Misschien kennen ze de woorden wel helemaal niet. Dit zijn dan de woorden die je voor de hele groep kunt selecteren om te behandelen.

- 3d Soms is het erg handig om vanuit de doelen van je zaakvak woorden te selecteren. Je hebt drie vliegen in een klap: de leerlingen leren nieuwe *woorden*, nieuwe *concepten* en er is meer *begrip* met betrekking tot de zaakvaktekst.

Alle woorden die aan de voorwaarden voldoen (drie keer *ja*) komen direct voor selectie in aanmerking: er zijn drie belangrijke redenen om de woorden goed en diep aan te leren. Maar ook woorden die twee maal met *ja* beantwoord zijn kunnen soms prima geselecteerd worden om aan te bieden, bijvoorbeeld aan een specifieke groep leerlingen (differentiatie).

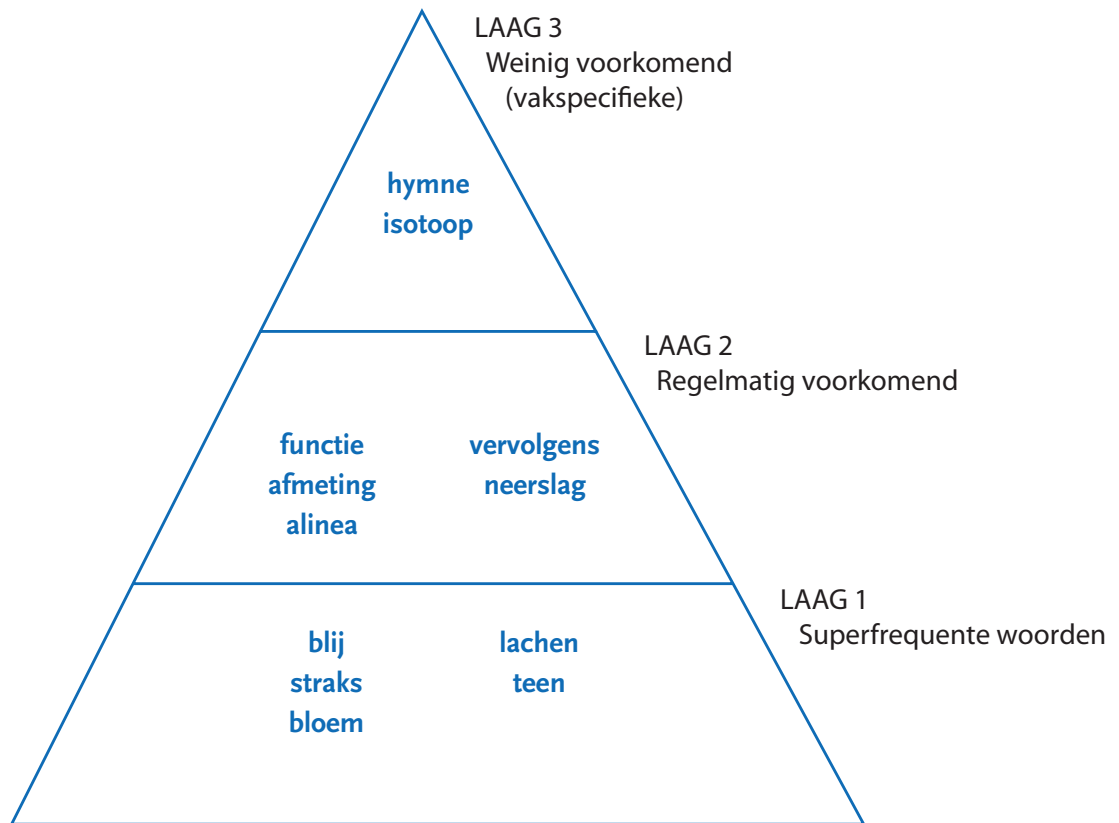
Opdracht 4

Je hebt, samen met meester Gijs, het hele traject van selecteren, voorbereiden & semantiseren, consolideren en controleren doorlopen. Hier volgen de antwoorden:

- 4.1 antwoord C
- 4.2 antwoord C
- 4.3 antwoord D
- 4.4 antwoord A
- 4.5 antwoord B

Antwoorden hoofdstuk 5: MEER KUNNEN

Opdracht 1

Opdracht 2

We geven je hieronder een voorbeeld van een leerkracht uit groep 5 en beschrijven hoe zij het heeft aangepakt nadat ze de cursus *Met Woorden in de Weer* had gevolgd. Ze heeft enkele woorden weggestreept waarvan ze bijna zeker weet dat de meeste leerlingen deze woorden kennen omdat ze eerder aan de orde zijn geweest.

Vervolgens heeft ze bij de overgebleven woorden kruisjes gezet. Kijk maar:

2a en 2b

A • Woorden thema 4	B • Frequent	C • Nut	D • Pregnante context
Dierenverblijven	X	X	
District	X	X	
Attent			
Speurneus			
Geketend	X	X	
Vastpinnen			
Voorlopig			
Onderzoeker	X	X	
Verzorgers			
Rodeo			
Antilope			X
Vuursteen		X	
Waardevol			
Viervoeter		X	
Waakzaam	X	X	

- 2c De leerkracht heeft de woorden met de meeste kruisjes: *waakzaam*, *onderzoeker*, *dierenverblijven* en *geketend* opgeschreven in het vak ‘zinvolle woorden’: dit zijn woorden die op 2 criteria scoren en dus als belangrijkste boven komen drijven. Ze twijfelde over ‘*district*’, is dat een regelmatig voorkomend woord? Ze dacht toen: ‘Vooruit, ik kom het toch tegen in teksten, krantenberichten, dus ik zet hier een klein kruisje.’ Ze heeft het daarom in hetzelfde vak bijgeschreven.

Zinvolle woorden

waakzaam
 dierenverblijven
 geketend
 onderzoeker
 district

Vervolgens dacht ze **dierenverblijven** en **geketend** kan ik makkelijk kort uitleggen, met een plaatje kan ik dat zo de de woordmuur erbij hangen.

De-even-kort-aanwijzen-of-uitleggen-houding

Onderzoeker selecteer ik zeker. Nu moet ik nog kiezen tussen **waakzaam** en **district**. Poeh, tja als ik **waakzaam** toch ook maar even kort omschrijf als 'oplettend', (*dat woord kennen de kinderen toch!*), dan kies ik toch maar voor **district**. Dat is ook belangrijk voor de aardrijkskundeles.

Kies twee woorden

onderzoeker
district

Nu clusteren: **onderzoeker** heeft te maken met **wetenschap**. Even kijken in de leestekst. Mooi, daar staat dat de onderzoeker bewijst dat dieren die lang geketend zijn geweest agressiever zijn. Neem ik ook het woord **bewijzen** mee. Ik weet zeker dat er een paar leerlingen zijn die dat woord niet kennen.

En **district**? Tsjja, 'district' is een deel van een gebied. Ik neem het woord **gebied** meteen mee. Ik ga niet moeilijk doen: ik houd het bij een cluster van 2.

Maak twee woordclusters

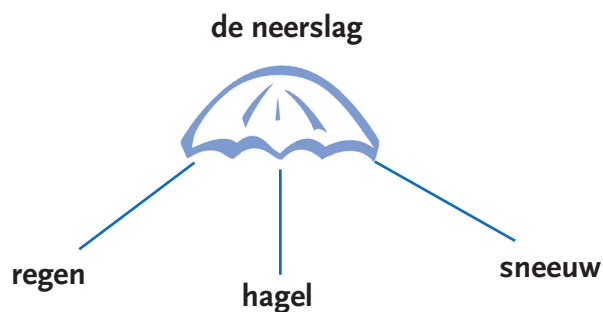
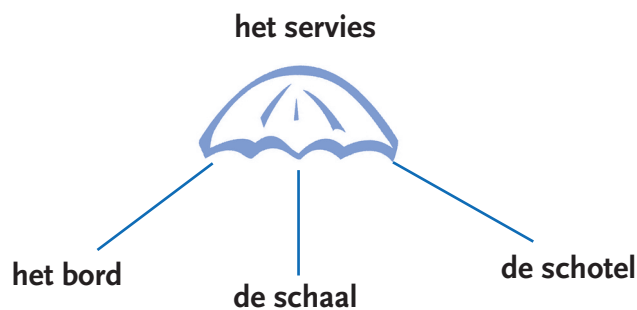
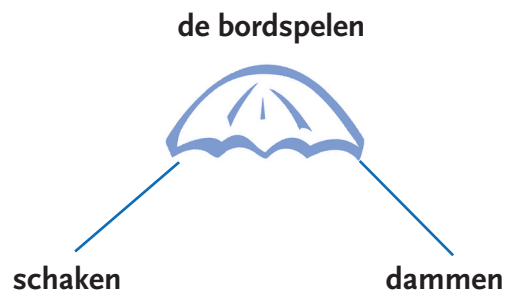
- 1 **onderzoeker – wetenschap - bewijzen**
- 2 **district – gebied**

Aan de hand van bovenstaand voorbeeld zie je dat het selecteren van woorden een bepaalde manier van denken is. Iedereen heeft zijn eigen manier van denken. Het is belangrijk dat je woorden selecteert:

- a uit de lescontext.
- b die jouw leerlingen niet kennen.

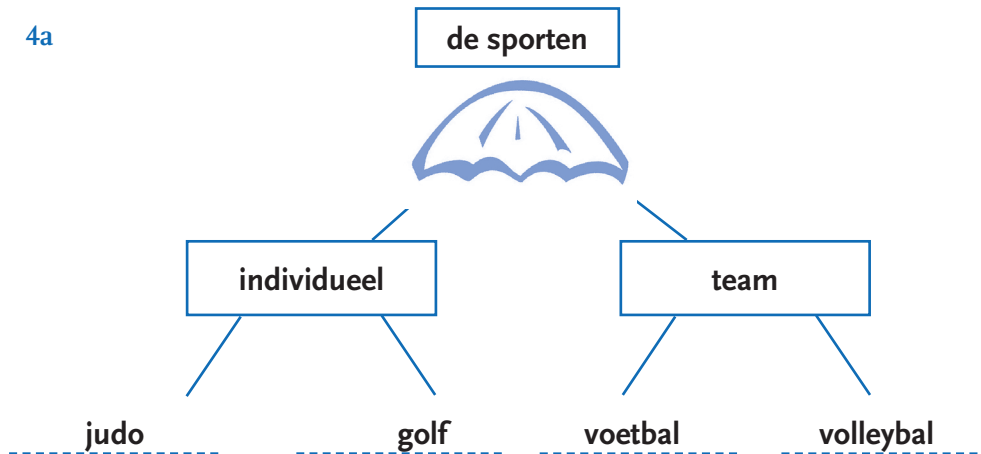
Daarnaast denkt deze leerkracht heel praktisch. Van het woord *district* denkt ze achteraf dat het misschien toch een belangrijk woord is. En gezien de voorbereidingstijd kiest ze voor een cluster van twee. Sterk is dat ze andere woorden die zij belangrijk vindt, uitlegt met de *kort-uitleggen-of-labelen-houding* en deze meeneemt op de woordmuur voor het consolideren. De andere woorden van de woordenlijst van het thema (je kunt niet alles!) worden even kort verhelderd en krijgen buiten de methode om geen extra aandacht. Je moet nu eenmaal een keuze maken!

Opdracht 3

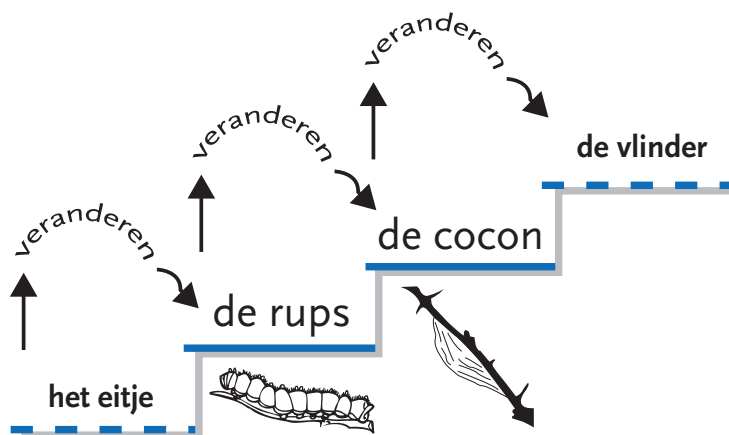

Opdracht 4

4a

4b

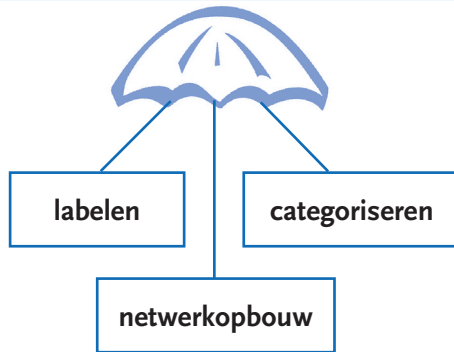
4c

Gemeenschappelijk belang	Persoonlijk belang
Het is goed voor iedereen. <i>Bijvoorbeeld:</i> belasting betalen voor scholen en wegen.	Het is goed voor jezelf. <i>Bijvoorbeeld:</i> leren om een goed cijfer te halen. Meetellen met het verdelen van snoep zodat je zeker weet dat je niet te weinig krijgt.

Antwoorden hoofdstuk 6: DOEN

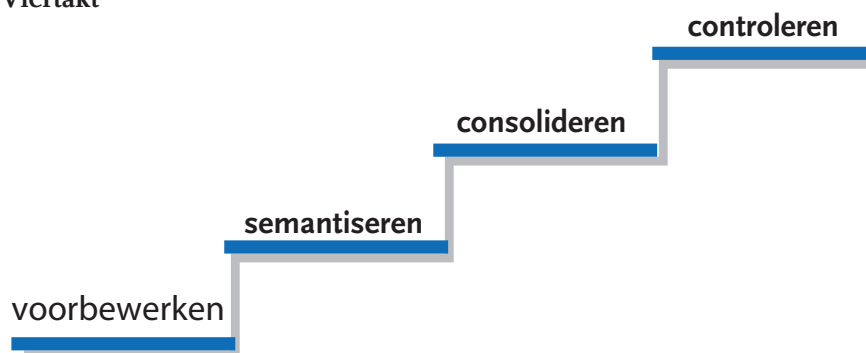
1 De professionele woordenschatleerkracht: kennis van zaken

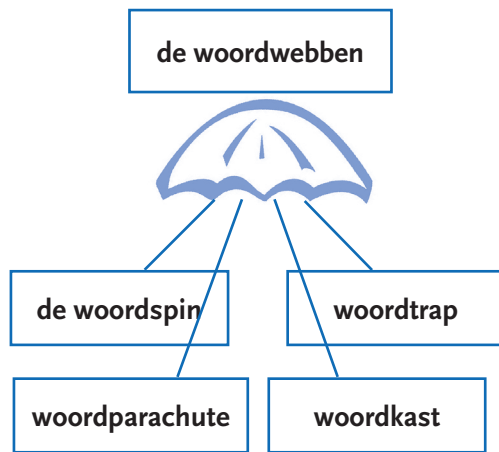
Principes van woordenschatverwerving

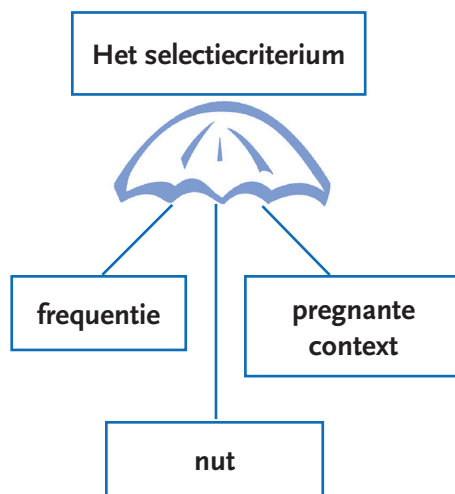
Woordenschat verbreding	Woordenschat verdiepen
<ul style="list-style-type: none"> • veel labels = woorden • kort uitleggen of labelen houding • communicatieve ontwikkeling 	<ul style="list-style-type: none"> • conceptopbouw = kennis • MwidW houding • cognitieve ontwikkeling • betekenisrelaties

De Viertakt

Het label	Het concept
<ul style="list-style-type: none"> • brokje taal • communicatie • unit of speech • praten/luisteren schrijven/lezen 	<ul style="list-style-type: none"> • brokje kennis • cognitie • unit of thought • denken

Incidentele woordverwerving	Intentionele woordverwerving
<ul style="list-style-type: none"> • impliciet • leerling pikt woorden in context op • de woorden worden onthouden als ze een paar keer extra voorbijkomen in nieuwe situaties bij het <i>luisteren</i> en het <i>lezen</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • expliciet • leerkracht biedt woorden en woordclusters aan • leerkracht zorgt ervoor dat de aangeboden woorden bekijken door ze te consolideren